

reizen Habd. ad. 382 zezva sine i kčere i začé je proti betežnomu otcu dusiti. 711 zakaj poslušáš reči teh ljúdi, ki ti pripovedaju proti mene i duse te na moje skončanje? 870 žena se opi, ke se vu pijanstvu telo zažga, zakaj zato začé dete dusiti na nečisto delo. Zagrebec 5^b nu niti se je ufal občinu burkati i na puntariju dusiti. Reš 212 dajte mi veru, koja bi bila imala tulike tak velike zmožne i oboružne pregonitele kak vera Kristuševa, suprot kojoj s kem bolje su se dusili, s tem su i oni mlahavej postajali. — *dveka* f. Theer. Vranič rob 1.208 dugovanja, koja rada ogenj primu kakti žveplo, dveka, smola Belostenec piše: dvēka smola pix, i. t. d. — *fagūca* f. neka zelena sliva. — *falca* (?) Krajačević 244. — *fančenje* n. Jurjevič 71.122 Gašperoti 1.898 i. t. d. das Rächen, i *fantenje* Habd. ad. 416. 1023. — *fānt* m = fānta, Jurjevič Habelić i. t. d. — *fantljīv* *īva* adj. rachesüchtig. — *fantljīvost* f. die Rachsucht, Kocijančič fil 3.153 4.23, 5.27.

(Dalje prihodnjič.)

M. Valjavec.

Stari zemljevidi dežele kranjske v narodni knjižnici pariški.¹⁾

Priobčil P. pl. Radics.

Potujé v London, kamor sem se odpravil meseca oktobra m. l., da prepisem izvirna pisma Valvasorjeva, kar jih je v kraljevi družbi znanostij (»Royal Society«), uporabil sem priliko, da bi tudi v Parizu poiskal kaj znamenitostij, tičočih se dežele kranjske. Zlasti se mi je zdelo umestno ogledati znamenite zbirke v narodni knjižnici (Bibliothèque nationale) in v teh zopet zbirko zemljevidov, katera nima vrstnice na svetu.

Rečeno knjižnico (prvotno kraljevsko, pozneje cesarsko knjižnico) je ustanovil leta 1373. francoski kralj Karol V. Ko se je v dolgih letih često preselila, namestili so jo leta 1724. v nekdanji hôtel Nevers, del Mazarinove palače proti rue Neuve des petits Champs med cestama Richelieu in Vivienne. Knjižnica ima poleg Britskega muzeja v Londonu največjo knjižno zbirko ter razpada v glavne oddelke za tiskopise (knjige), karte in geografske zbirke, za bakroreze, za rokopise in za novce in antike. Knjižnične cimelije so shranjene v steklenih omarah v nekdanji véliki dvorani kardinala Maza-

¹⁾ Gospod pisatelj je že leta 1886. v 3. številki našega lista pod naslovom „Zemljepisec Ortelijs in dežela kranjska v XVI. veku“ priobčil važen donesek k starejši kartografiji o Kranjski. Pričujoči članek se zmatraj za nadaljevanje, oziroma spopolnilo navedenega članka.

Ured.

rina, okrašeni s presnimi slikami. Da so še bolj varne prahú, zagrnjene so z zeleno-svilenimi zavesami, ki se odpravijo le na občih posetnih dnevih ali pa kadar hočejo tuji učenjaki proučevati ondotne dragocene rokopise in redka natisnjena dela.

Poleg vélike splošne čitalnice, kamor prihaja na dan 200 do 300 ljudi, nahajajo se pri vsakem knjižnem in listínskem oddelku posebne delavne sobe za knjižnične uradnike in za raziskovalce. Knjižne dvorane same, katerih je za vsak oddelek primerno število, imajo pet etaž v višino in prav toliko v nižino; narejene so skozi železne predore, takó da se lahko vidi i navzgor i nizdolu po vsi napravi, vrhu tega so zvezane z železnim mostovi, stopnicami in navori.

Oddelek za karte in geografske zbirke je leta 1828. ustanovil nekov Jomard. Iz početka je bil ta oddelek samó poseben del tiskopisov, dandanes pa je celota kart in reliefnih načrtov, kakeršne ni v Evropi.

Po prijaznem posredovanji svojega pariškega kolege, publicista in zgodovinarja Raoula Chélardea, bil sem predstavljen predstojniku tega oddelka, visoko izobraženemu in ljubeznivemu gospodu Gabrijelu Marcelu. Ta directeur du departement des Chartes et Plans me je skoro seznanil z uredbo národne knjižnice, takó da sem se lahko lotil dela v oddelku, podrejenem njega vodstvu.

Karte se nepreganjene hranijo v velikih mapah, razprostró se pa na posebnih pregibnih mizah, da se zložno uporabljajo in kolikor mogoče ohranijo poškodeb. Zató v tem oddelku tudi ni dopuščeno rabiti tinte. Ko sem izrazil željo, da bi rad videl najstarejše zemljevide, kar jih je o Avstriji in posebe o Kranjski, poiskali so dotično mapo in jo razprostrli pred mano. Na podlagi priloženega imenika sem kàj hitro poiskal óne zemljevide, katere sem hotel proučiti. Našel sem nastopne zemljevide iz XVI. in XVII. stoletja, tičoče se dežele kranjske: 1. zemljevid Kranjske in Slovenske krajine iz leta 1558. od Zalterija, uvezan v zbornik iz leta 1665.; 2. isti zemljevid sam záse 1568.; 3. in 4. novo izdajo istega zemljevida iz leta 1574; 5. zemljevid Goriške, Krasa, Kranjske i. t. d. po Laciji; 6. Forum Julium, Kras, Kranjsko i. t. d., 7. majhen zemljevid Kranjske, francosko delo iz srede XVII. stoletja; 8. zemljevid nadvojvodine Avstrijske, Štajerske, Koroške, Kranjske iz zemljepisja Audifretovega; 9. del avstrijskega okrožja, vojvodine Štajerske, Koroške, Kranjske od Sausona (Paris 1677), 10., 11., 12., 13., 14. isti zemljevid (Paris 1679) in naposled 15. vojvodine Štajerske, Koroške in Kranjske od Cantellija in Rossija (Rim 1686). —

(Konec prihodnjič.)

Stari zemljevidi dežele kranjske v narodni knjižnici pariški.

Priobčil P. pl. Radics.

(Konec.)

Pridržujc si strokovni opis teh starejših zemljevidov dežele Kranjske za večje strokovno delo, naj navedem tukaj samó natančne naslove teh 15 zemljevidov; nekoliko podrobneje pa hočem izpregovoriti o najstarejšem izmed njih, o Zalterijevem zemljevidu iz leta 1558., kot najstarejšem delu, kar nam jih je znanih pred samostalnimi zemljevidnimi izdajami.

1. Ducatus Carnioliae vna cum Marchia Windorum ... Bologninus Zalterius Venetys MDLVIII. (Dolžina 57 cm, višina 43 $\frac{1}{2}$ cm).

2. detto. 1568.

3. in 4. 1574.

5. Goritiae, Karstii, Chaczeolae, Carniolae¹⁾ Histriae, et Windorum Descrip. Hec tabula concinnata est ex corographiis Wölfg. Lazii, cui infima Histriae pars ex alterius descriptione addita est. (dolžina 23 cm, višina 33 $\frac{2}{3}$ cm).

6. Forum Julium, Karstia, Carniola, Histria et Windorum Marchia²⁾ (dolžina 47 cm, višina 34 $\frac{1}{2}$ cm).

7. Carniola (nad naslovom rog s sadjem) — (dolžina 15 $\frac{1}{3}$ cm, višina 10 $\frac{3}{4}$ cm).

8. La Carte de l'Archiduché d'Autriche des Duchés de Stirie, de Carinthie et de Carniole, de Comtes de Cilley et de Goritz, carte tirée de la Geographie du Fr. Audiffret Tom III. page 118 (torej zemljevid, vzet iz atlanta Audiffretovega; dolžina 36 cm, višina 23 cm).

9. Partie du Cercle d'Autriche ou sont les Duchés du Stirie, de Carinthie, de Carniole et autres Estats Hereditaires a la maison d'Autriche. Par le Sr. Sanson,³⁾ Geographe ordinaire du Roy A. Paris chez H. Jaillot, joignants les grands Augustins aux deux Globes, Avec Privileges du Roy pour vingt ans, 1677; dressés sur les memoires les plus nouveaux (torej, kakor trdi izdatelj, narejen je zemljevid po najnovejših novicah o teh deželah — dva zemljevida, razdeljena, vsak dolg 44 cm, visok 56 cm).

¹⁾ Isti naslov kakor na listu 40. v Ortelijevem atlantu. Cf. moj spis: „Zemljepisec Ortelij in dežela kranjska v XVI. veku.“ „Zvon“, 1886, štev. 3., str. 161.

²⁾ Ibid., list 42., str. 162.

³⁾ Do srede 17. stoletja so Nizozemci izdelavali malone vse zemljevide, kar jih je bilo treba. Od leta 1627. je Nicolas Sanson ta posel preložil na Francosko in ob smrti (leta 1667.) ostavil svojima sinovoma Guillaumu in Adrienu 400 plošč (za tisek zemljevidov). — Takó piše Peschel v svoji knjigi „Geschichte der Erdkunde“, 2. izdaja, (priredil dr. S. Ruge, Monakovo, 1877, str. 670. i. sl.).

10. Herzogthumber Steyer, Karnten, Krain etc. Duchés de Styrie, Carinthie et Carniole, Comté de Cilley, Marq(ui)sat des Windes (windische March) et autres Estats Unis et hereditaires aux Archiducs d'Autriche. Par N. Sanson d'Abbeville Geographe ordinaire du Roy A Paris chez l'Auteur Avec Privilege pour vingt ans 1679 (dolžina 59 cm, višina 43 cm).

11., 12., 13., 14. isti zemljevid, samó da so na bakrorezu meje posamičnih dežel pobarvane, in sicer meja štajerska zeleno, koroška rumeno, kranjska bledordeče, celjska in goriška modro.

15. Li ducati di Stiria, Carinthia e Carniola et altri Stati Ereditarij che compongono Parte del Circolo d'Austria descritti da Giacomo Cantelli da Vignola Geografo é sudito del Serenissimo Duca di Modena e dati in luce da Gio. Giacomo de Rossi dalle sue Stampe in Roma alla Pace con Priuilegio del S. Pontefice l'Anno 1686 Franc. Donia Mefsanensis sculpt. (Arabeske kažejo dvoglavega orla s krono in avstrijski rodbinski grb, potem vojne trofeje in uklenjenega premaganega Turka). — (Dolžina 44 cm, višina 54¹/₂ cm).

Sedaj si natančneje oglejmo številko 1. zemljevida Zalterijevega!

Zedlerjev „Universallexikon“ zvezek LX. z leta 1749.¹⁾ piše o tem kartografu takó-le: „Zaltherius (Bologninus) hat zu Venedig eine Karte von Böhmen, Malta und dem gelobten Lande verfertigt“.

To je vse, kar nam je bilo móči drugje pozvedeti o izvršitelji tega zemljevida dežele kranjske z leta 1558.; vsi drugi zapiski molčé o tem kartografu.

Bakrorez, ki leží pred nami: „Ducatus Carniola vna cum Marchia Windorum“ je 151. list v zborniku bakrorezov, ki je bil očitno sestavljen za nekovega mecena. Naslov temu zborniku je: „Das Sechste Buch der Kupferstucken. Von Landkarten oder Landtafeln. Mit bestem Fleiß möglichst in hernach folgender Ordnung zusammengebracht und gestellt durch Caspar Schlumpff zur Sonnen. Im Jahr Christi 1665.“ Ta naslov je z velikimi frakturnimi črkami zapisan v lep bakrorezen okvir, ki predstavlja arabeske sadja in cvetic; spodaj pri okviru se čita v jasnini lepo geslo: „Jamais Parrefse Ne fist Prouefse“ (Nikoli lenoba ne izvrši junaškega dejanja). Ves zbornik šteje 187 listov in je vezan v rjavo usnje.

Zemljevid dežele kranjske in Slovenske krajine, ki nas torej najprej zanimlje v njem, dolg je 57 cm in visok 43¹/₂ cm. V desnem kotu zgoraj ima lepo izveden grb Slovenske krajine, v obeh kotih spodaj na desni in na levi strani pa se čitajo v renesančno izvedenih ploščicah razjasnjujoči tekstni vpiski. V levi ploščici je napisano: Lectori! Quia Illyricum in diversis regiones partitur in Carniolam, Marcham Windorum, Liburniam, Cro-

¹⁾ Str. 1435

atiam, et Dalmatiam quorum cum ueriores fines ignorentur, omnes sub Sclauonia nomine accipiuntur, in hac tabula omni cura diligenter adhibita Carniolae et uerioris Sclauoniae terminos tibi describendos curavi, quae omnes prouinciae licet angustis finibus contineantur nobiles tamen et maximis naturae denique optimi beneficiis cumulatae videntur. Vale. — V ploščici spodaj na desni strani se čita v italijanskem jeziku isti tekst, ki dalje pripoveduje, da ta zemljevid ustanavlja, kakšna je prav za prav dežela kranjska in prava „Sklavonija“ (Slovenska krajina).

Ako si ogledamo podrobnosti na zemljevidu, vidimo ondu, kjer se Ljubljana izliva v Savo, natisnjeno v ovinku poleg oznamenil „Lubiana“, „Labach“ besede: „Hic Argonatae ex Sauo in Nauportum Naiugarunt.“ Ljubljana se imenuje „Nauportus fl.“, Gradašnica: „Bylly fl.“, ki teče izpod gradu „Bylligracz“. Severozapadno od Bylligracza je kraj (grad?) „Bylly“. Poleg Škofje Loke stoji „Latobici“, nad Vipavo se čita: „fodina argenti vivi“ (Idrija ni imenovana), poleg njih kraj „Lorz“ (Loitsch?). Pod krajem „Hasparg“ čitamo „eruptionibus pontium“ (narisan je hrib, iz katerega kipé trije kačasti znaki, pomenjajoči iztek vodâ); pod tem hribom (Javornikom?) se razteza oznamenilo „Lvgevm palus“ (Cerkniško jezero) hodie „Czyrkna-czerfee“, quae quotannis piscationem inuenere, fementem in aestate et uenationem in autumnu exhibet (razjasnilo vodnega dotoka in odtoka, često opisane ribje lovi, lova in setve v istem letu). Proti kraju „Alben“ (Planina) teče voda „Fusinfluss“; južnovzhodno od Hrušice („Burnpamer-Wald“) se vidi v gozdatem okviru kotlinasta jasa, in na nji se čita „Hortus Diaboli“; južnovzhodno od njega je zaznamenan kraj „Gerschani“ že na Hrvaškem „pars Dalmatiae“. Pri Novem Mestu čitamo „Rudolfluue“ (Rudolfove?) id „poganelick“ in tikoma zraven „Marchia Windorum“; pri Krškem, Raki vidimo „Vallis Vtricae“. Za kočevsko mesto ni oznamenila, dasi je mesto označeno poleg „Friedrichstey(n)“; mimo tega čitamo na Kočevskem kraje: „Lienfeld, Kaczenfeld, Krapfenfeld, Nefels.“ Pri Postojini je rimsko oznamenilo „Avendone“. Suha Krajina se imenuje „Carniola sicca.“ Na Gorenjskem (Carniola superior) se čita „fons Savi“ (izvir Save), „Odra mons“, dalje so oznamenovani kraji „Wurzen, Lengenfeld, vels (Bled); pod „Odra mons“ je zapisano „Confinia Carinthiae, Carniolae et Goritiae“ in še dalje spodi „fons lisontii (Isonzo) quondam Anae.“ Vidi se torej, da so oznamenila do malega začrtana kaj preprosto. Sosebno zanimljivo pa je oznamenilo „Byllifluss“ in (grad) „Bylli (stari grad Polhov Gradec?)“; ti besedi naj razsodijo jezikoslovci, če bi se utegnili misliti, da je poleg imena „Gradaščafloss“ kdaj živel ime „Byllifluss“, katero je kartograf Zalterij prevzel v svoje zemljevide dežele kranjske!

